

Drs. K. Exalto, Ds. W. van Gorsel, Ds. H. Harkema, *Zij die bleven. Schetsen over leven en werk van acht predikanten die niet met de Afscheiding meegingen*. Uitgeverij G. F. Callenbach bv. Nijkerk (1981), 143 bldz. f 23,50.

Deze schetsen zijn op één na reeds eerder verschenen in het weekblad *De Waarheidsvriend*; gecorrigeerd en aangevuld zijn ze nu gebundeld. Behandeld worden N. Schotsman en D. Molenaar (door Exalto), J. J. le Roy, D. A. Detmar en A. P. A. du Cloux (door Van Gorsel), B. Moorrees, C. C. Callenbach en J. J. Knap sr (door Harkema). Van Gorsel schreef een korte inleiding. De drie auteurs spreken de wens uit, dat 'allen die in de kerk der vadersen zijn gebleven en soms op moeilijke posten staan, erdoor zullen worden versterkt en bemoedigd'. Hoe dit precies is bedoeld, wordt niet uitgewerkt, wel is het duidelijk dat het schrijven van deze schetsen wordt gedragen door de gedachte, dat er tussen het predikant zijn in de Hervormde Kerk heden ten dage en het aanhangen van de gereformeerde leer een zekere spanning bestaat. Dit zij zo -, het plan om bijzondere aandacht te schenken aan een aantal predikanten die ondanks hun sympathie voor de idealen van De Cock en de zijnen, niet met hen zijn meegegaan, maar in de kerk der vadersen wilden blijven, verdient alle waardering. Het zijn vooral de preken van de genoemde acht, die in deze schetsen aandacht krijgen. Een enkele opmerking: Wat bij weekbladartikeltjes zo zwaar niet weegt, maar wel als de stof uitgebreid en gecorrigeerd in boekvorm wordt aangeboden, is het ontbreken van een wetenschappelijke verantwoording. Slechts hier en daar worden ons de vindplaatsen van de (zeer vele) citaten in de diverse schetsen meegedeeld. De opgave van enige oriënterende literatuur zou zeker op zijn plaats geweest zijn. Een inleiding betreffende de geschiedenis van de afscheiding had de biografische schetsen kunnen ontlasten van allerlei mededelingen over de gebeurtenissen en omstandigheden, die nu her en der verspreid door het boek te vinden zijn. Had ook niet een poging gewaagd moeten worden, de motieven om in de kerk te blijven, aan het slot nog eens samen te vatten? En was het alleen een kwestie van motieven? Is er na anderhalve eeuw ook niet een en ander blootgelegd van de factoren die hier wel en daar niet een afscheiding mogelijk maakten, c.q. stimuleerden? Opvallend is het gemak, waarmee zij, die niet tot de gereformeerde gezindte worden gerekend, vrijzinnigen, liberalen, aanhangers van de verlichting, worden behandeld op een nogal ongenueanceerde manier, en dat wordt nog in de hand gewerkt door de populaire toon die in deze schetsen wordt gebruikt, soms in bepaald irriterende vorm (kinderlijk en hinderlijk is ook het gebruik van de tegenwoordige tijd in een historisch verhaal). De geschiedenis wordt daardoor geweld aangedaan, men vergelijkte de manier waarop Exalto in de schets over Schotsman (het is me overigens duister gebleven, waarom ook hij in het boek is opgenomen) de periode 1795-1813 behandelt. Hier en daar wordt de situatie van onze tijd ter sprake gebracht in de mening, dat de gevaren en de zonden waartegen deze predikanten waarschuwden ook nu nog het volk Gods bedreigen; als bijvoorbeeld van Schotsman wordt geciteerd, dat men in zijn tijd 't hoofd van 'schikking' en 'verbroedering' vol had, merkt Exalto op: 'wij zouden thans zeggen: van de oecumene!' (p. 29). Hierdoor wordt onwillekeurig in de hand gewerkt, dat alleen een bepaald deel van geïnteresseerden deze schetsen waarderen zal.

A. de Groot